

# Józef Łupiński

---

## Służba Wydziału Teologicznego Kościołowi w Polsce

---

Studia Theologica Varsaviensia 51/1, 63-78

---

2013

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej [bazhum.muzhp.pl](http://bazhum.muzhp.pl), gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

KS. JÓZEF ŁUPIŃSKI

## **SŁUŻBA WYDZIAŁU TEOLOGICZNEGO KOŚCIOŁOWI W POLSCE**

### **WSTĘP**

Uniwersytet z natury jest powołany do poszukiwania prawdy oraz do służby człowiekowi. Jego zadaniem jest nieustanne odkrywanie tajników rzeczywistości otaczającego świata, które ze swej natury winny być skierowane do budowania dobra człowieka. Wydziały teologiczne kierują się dodatkowym, niezwykle ważnym dla człowieka poszukiwaniem prawdy – prawdy dotyczącej Boga Stwórcy. A zatem służąc człowiekowi, służą Ojczyźnie i samemu Bogu.

Wydziały teologiczne w Polsce nawiązują do najstarszej i bogatej tradycją Akademii Krakowskiej. W 1397 r. papież Bonifacy IX erygował Wydział Teologiczny w Krakowie. Sławne wystąpienia profesorów Akademii na soborach w Konstancji i Bazylei zdobyło wielki rozgłos zarówno w Polsce, a także poza jej granicami. W czasach nowożytnych na ziemiach polskich istniało kilka ośrodków akademickich, kształcących teologów na potrzeby Kościoła katolickiego. Wspomniany wcześniej Kraków, Wilno, Lwów wydały szereg wielkich uczonych, którzy poświęcili się nauce oraz służbie Kościołowi w Polsce.

### **I. WYDZIAŁ TEOLOGICZNY W WARSZAWIE (1816-1953)**

W 1816 r. został założony Wydział Teologiczny na Królewskim Uniwersytecie w Warszawie. Został powołany do życia jako jeden z pięciu wydziałów Uniwersytetu. Po powstaniu Królestwa Polskiego przyjęto

zasadę, iż każda diecezja powinna posiadać jedno seminarium duchowne, odpowiednio uposażone, wraz z dobrze przygotowaną kadrą profesorsko-wychowawczą. Władze kościelne i państwowe pragnęły, aby przyszli wychowawcy seminariów duchownych oraz duchowni piastujący ważne stanowiska posiadali gruntowną wiedzę w dziedzinie nauk kościelnych: teologii, historii Kościoła oraz prawa kanonicznego. Dekret rządowy z 1817 r. żądał od kandydatów na stanowiska profesorskie w seminariach duchownych ukończenia Wydziału Teologicznego ze stopniem magistra. Dotychczasowe wydziały teologiczne w Krakowie i Lwowie znalazły się poza granicami Królestwa, zaś Akademia Zamojska po I rozbiórce Polski przestała istnieć. Dlatego zaistniała potrzeba utworzenia nowego Wydziału Teologicznego<sup>1</sup>. Należy podkreślić, że oczekiwania Kościoła katolickiego były odmienne od postawy władz państwowych, które w duchu józefinizmu nie tylko spodziewały się przygotowania wykształconych księży, lecz także oczekiwały od Wydziału Teologicznego przygotowanie urzędników państwowych, wypełniających posłuszne polecenia władz.

Wydział Teologiczny istniał do 1823 roku. Wówczas, na skutek nieporozumień studentów Wydziału z Misjonarzami, zawieszono wykłady, zaś klerycy zostali odesłani z powrotem do seminariów diecezjalnych. W miejsce rozwiązanego Wydziału władze przedstawiły projekt utworzenia tzw. Seminarium Głównego. Dekretem cara Aleksandra I, z listopada 1823 r. utworzono Seminarium, które zostało otwarte przez arcybiskupa warszawskiego Wojciecha Skarszewskiego w 1825 r. W dalszym ciągu było ono częścią Wydziału Teologicznego<sup>2</sup>. Powołanie do życia tej instytucji miało na celu nie tylko wyższe kształcenie duchownych katolickich, ale także zwrócono większą uwagę na ich duchową formację. Pod względem kościelnym Seminarium podlegało arcybiskupom warszawskim; nie miało jednak prawa nadawania tytułów naukowych.

---

<sup>1</sup> W. Kwiatkowski, *Początki Wydziału Teologicznego Uniwersytetu w Warszawie (1816-1826)*, WAW 10(1952), s. 198; B. Kumor, *Historia Kościoła*, cz. 7, Lublin 1991, s. 89.

<sup>2</sup> Z. Skiełczyński, *Archidiecezja warszawska w latach 1818-1830*, *Studia z historii Kościoła w Polsce*, T. IV, Warszawa 1978, 3. 138; W. Kwiatkowski, *Początki Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Warszawskiego 1816-1826*, WAW 36 (1952), nr 11, s. 240.

Stopnie akademickie studenci teologii zdobywali na Uniwersytecie Warszawskim. W Seminarium kształcili się wyłącznie klerycy posyłani przez własnych biskupów. Warunkiem przyjęcia było ukończenie dwóch lat nauki w seminarium diecezjalnym, zaświadczenie o postępach w nauce oraz o dobrym sprawowaniu. W założeniu, Seminarium Główne miało wyedukować przyszłych wykładowców dla seminariów duchownych. Niestety, studenci nie mieli możliwości zdobycia specjalizacji kształcenia. Dlatego absolwenci pełniący rolę profesorów wybierali poszczególne przedmioty później i samodzielnie przygotowywali się do wykładów. Pomimo braku specjalistycznego wykształcenia, instytucja ta przygotowała wielu wartościowych kapłanów i wykładowców seminariów duchownych w Królestwie Polskim. Seminarium Główne stało się wzorem do urządzania seminariów duchownych przez następne lata<sup>3</sup>. Zaslugą Wydziału Teologicznego oraz Seminarium Głównego było wykształcenie na potrzeby Kościoła na ziemiach polskich kilkudziesięciu magistrów, z których kilku zostało mianowanych biskupami przez Stolicę Apostolską. Ponadto wykształcono kadrę dydaktyczno-naukową dla przyszłej Akademii Duchownej w Warszawie<sup>4</sup>.

Podobną misję, jaką pełniły wspomniane powyżej ośrodki naukowe, pełniła Akademia Duchowna w Warszawie w latach 1837–1867. W odróżnieniu od Seminarium Głównego Akademia posiadała prawo nadawania stopni naukowych z teologii i prawa kanonicznego. Przygotowała ona Kościołowi katolickiemu elity umysłowe polskiego duchowieństwa. Kadra naukowa nie tylko prowadziła szerokie badania naukowe, lecz także publikowała aktualny stan nauk teologicznych z innych krajów europejskich. Profesorowie reprezentowali wysoki poziom naukowy i uchodzili za elitę nauki polskiej w zaborze rosyjskim<sup>5</sup>.

---

<sup>3</sup> J. Łupiński, *Alumni diecezji sejneńskiej czyli augustowskiej w Seminarium Głównym w latach 1825–1835*, „Łomżyńskie Wiadomości Diecezjalne”, 4(2002), s. 128-141.

<sup>4</sup> S. Urbański, *185 rocznica Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego (1816-2001, Prymas Polski kardynał Józef Glemp doktor Honoris Causa Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie 8 X 2001*, w: S. Urbański, H. Cz. Podolski (red.), Warszawa 2002, s. 17-21.

<sup>5</sup> R. Żmuda, *Działalność dydaktyczna i pisarska profesorów i wychowawców warszawskiej Akademii Duchownej 1837-1867*, Warszawa 1979, s. 256.

Jednym z efektów represji popowstaniowych za udział duchowieństwa polskiego w zrywie narodowym, oprócz kasaty licznych klasztorów w Królestwie Polskim, było przeniesienie studentów Warszawskiej Akademii Duchownej do Rosji w 1867 r. Do Cesarskiej Akademii Duchownej w Petersburgu dołączono także Wydział Teologiczny Uniwersytetu Wileńskiego. Celem posunięcia było m.in. wychowanie i kształcenie wyższego duchowieństwa polskiego w duchu posłuszeństwa i podporządkowania zaborcy. Oddalenie od Ojczyzny oraz umieszczenie studentów w klimacie ówczesnej stolicy cesarstwa miało sprzyjać nabyciu ducha prorosyjskiego. Władze zaborcze oczekiwały od wychowanków, iż w pyszności będą stanowić aparat urzędniczy zapewniający pokój polityczny i popierający absolutną władzę carską. Oczekiwano ponadto, iż duchowni wychowani daleko od rodzinnej ziemi odsuną się od wszelkiej działalności patriotycznej i niepodległościowej. Jeśli byliby ulegli, wówczas władze państwowe miały zapewnić zrobienie kariery. Potwierdzeniem tego było sformułowanie zawarte w Statucie Akademii, który wyraźnie określał, iż miała ona służyć *wychowaniu urzędników na wyższe godności duchowe*<sup>6</sup>. Na podstawie badań losów absolwentów Akademii można stwierdzić, że uczelnia ta ukształtowała wielu godnych kapłanów oraz kilku biskupów, dojrzałych i odpowiedzialnych za losy Kościoła katolickiego w Królestwie Polskim i w Cesarstwie Rosyjskim<sup>7</sup>.

Po odzyskaniu niepodległości w Polsce funkcjonowało pięć wydziałów teologicznych: w Krakowie, Lublinie, Lwowie, Wilnie oraz w Warszawie. Na Uniwersytecie Warszawskim w ramach Wydziału Teologicznego istniały sekcje: biblijno-dogmatyczna, historyczno-prawnicza oraz teologiczno-filozoficzna. Pracowało tutaj wielu znakomitych profesorów. Pośród nich ks. Alojzy Bukowski – jezuita, prof. teologii dogmatycznej, znany patrolog. W swoich publikacjach ks. Bukowski nawiązywał do Ojców Kościoła. Opracował m.in. zagadnienie reinkarnacji w świetle patrystyki<sup>8</sup>. Ks. prof. Wincenty Kwiatkowski – twórca szko-

---

<sup>6</sup> I. Godzianowska, „Rzymskokatolicka Akademia Duchowna w Petersburgu”, Lublin 2007, s. 14, 185.

<sup>7</sup> J. Łupiński, *Duchowni diecezji sejneńskiej w Akademii Duchownej w Petersburgu w latach 1867-1918*, Łomża 2009, s. 3-4, mps.

<sup>8</sup> S. Łuczarz, *Wkład jezuitów polskich studia nad Ojcami Kościoła*, „Vox Patrum” 19, t. 36-37, s. 180.

ły apologetycznej, ks. prof. Zdzisław Obertyński – historyk Kościoła i historyk sztuki, specjalista ikonografii chrześcijańskiej oraz znawca dziejów Ormian polskich, ks. prof. Franciszek Roślaniec – prekursor teologii biblijnej w Polsce, historyk egzegezy, archeolog i wykładowca historii biblijnej, ks. prof. Paul Styger – historyk sztuki, wykładowca archeologii i sztuki kościelnej, eksplorator i odkrywca katakumb rzymskich. Pracownicy naukowcy byli wybierani do krajowych i zagranicznych towarzystw naukowych oraz organizowali różnorakie wydarzenia naukowe, m.in. Tygodnie Religijno-Filozoficzne. Na Wydziale Teologicznym kształcono nowe zastępy teologów duchownych na potrzeby Kościoła katolickiego w Polsce, zaś poprzez liczne publikacje przekazywano bogactwo wyników badań naukowych. Myśl teologiczna zaowocowała osiągnięciami naukowymi w postaci cennych publikacji. W okresie funkcjonowania Wydziału wydano ok. 400 rozpraw naukowych, ponad 200 studentów otrzymało dyplom magistra, ponad 100 stopień naukowy doktora oraz przeprowadzono kilka przewodów habilitacyjnych. W okresie międzywojennym kształcono jedynie absolwentów seminariów duchownych. Po II wojnie światowej, późną jesienią 1945 Wydział na nowo rozpoczął swą działalność. Obok sekcji teologii, prawa i filozofii chrześcijańskiej zaczęła działać nowoutworzona sekcja katechetyczna<sup>9</sup>. Po wojnie studiowali tutaj także klerycy Wyższego Seminarium Duchownego w Warszawie. Formację naukową zapewniali profesorowie Wydziału Teologicznego. Część przedmiotów, m.in. śpiew, rubrum, ceremonie, liturgikę nauczano w budynku seminarium<sup>10</sup>.

## II. AKADEMIA TEOLOGII KATOLICKIEJ (1954–1999)

Czasy powojenne były szczególnie trudnym okresem dla polskich wydziałów teologicznych. W PRL na uczelniach państwowych działały tylko dwa wydziały teologiczne: w Krakowie i Warszawie. Władze nie tylko szykanowały duchowieństwo katolickie, ale dążyły do usunięcia

<sup>9</sup> S. Urbański, *185 rocznica Wydziału Teologicznego...*, dz. cyt., s. 28-34.

<sup>10</sup> J. Wysocki, *Seminarium Duchowne św. Jana Chrzciciela w Warszawie. Zarys dziejów, nauki i wychowania, sprawy gospodarcze*, w: K. Romaniuk (red.), *300 lat Seminarium Duchownego św. Jana Chrzciciela w Warszawie (1682-1982)*, Warszawa 1983, s. 36.

wydziałów teologicznych z Uniwersytetu Warszawskiego i Jagiellońskiego. Latem 1954 r. w kulminacyjnym okresie stalinizmu i wzmożonej walki z Kościołem katolickim, podczas internowania i pobytu Prymasa Wyszyńskiego w Stoczku Warmińskim, zamknięto wydziały teologiczne na obydwu uniwersytetach i uchwałą Rady Ministrów utworzono w Warszawie nową uczelnię teologiczną. Pretekstem tego działania miało być przeprowadzenie tzw. reorganizacji szkolnictwa wyższego. Czym kierowały się ówczesne władze naznaczone wrogą wobec Kościoła katolickiego ideologią komunistyczną? Czy chodziło jedynie o oddzielenie studentów teologii od osób kształconych na innych wydziałach? Można przypuszczać, że władze komunistyczne, podobnie jak zaborcy w XIX w., spodziewały się nie tylko sprawowania pełnej kontroli nad kształceniem duchowieństwa, a także pełniejszej jego inwigilacji. Czyżby chodziło o wykształcenie nowego duchowieństwa, „konstruktywnie” uczestniczącego w budowaniu nowego ustroju? 22 listopada 1954 r. podczas Mszy św. inauguracyjnej ogłoszono powołanie władz nowopowstałej Akademii Teologii Katolickiej. Pierwszym rektorem został ks. prof. Jan Czuj. Przed wojną wykładał patrologię na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim, a także współpracował w wydaniu *Pism Ojców Kościoła* w języku polskim. W 1938 r. objął Katedrę Patrologii z Homiletyką na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Warszawskiego; tam uzyskał tytuł profesora oraz trzykrotnie piastował godność dziekana<sup>11</sup>. Grono profesorów Akademii Teologii Katolickiej składało się z czołowych przedstawicieli nauki w Polsce. Wykładowcy stawiali wysokie wymagania, domagali się precyzji w myśleniu teologicznym oraz w metodologii i przekazywali solidną wiedzę. Zależało im na gruntownej formacji studentów i rozwinięciu potencjału naukowego. Pomimo ograniczeń ze strony władz komunistycznych i prób inwigilacji środowiska Akademii, kadra naukowo-badawcza prowadziła szerokie badania łączące teorię z praktyką, łączono myśl teologiczną z duszpasterstwem, w efekcie powstały znane szkoły badawcze. Unikając otwartej konfrontacji z panującym systemem, systematycznie uprawiano teologię polemiczną oraz broniono katolickiej nauki teologicznej

---

<sup>11</sup> J. Mandziuk, *Dzieje Akademii Teologicznej w Warszawie 1954-1999*, Warszawa 1999, s. 17.

przed atakami ateistycznych środowisk wspieranych przez władze komunistyczne.

Nowa uczelnia posiadała trzy Wydziały: Teologiczny, Prawa Kanonicznego i Filozofii. Już wcześniej było wiadomo, iż funkcjonowanie tych wydziałów będzie budziło wiele zastrzeżeń, głównie natury ideologicznej. Władze stopniowo ograniczały finansowanie jednostek, mianowanie nowych pracowników naukowo-dydaktycznych oraz utrudniano zatwierdzanie stopni naukowych, jak to miało miejsce w przypadku przewodu habilitacyjnego ks. Karola Wojtyły<sup>12</sup>. Nie mniej istotnym problemem Uczelni był brak pełnej aprobaty Stolicy Apostolskiej na jej funkcjonowanie.

Od 1955 r. opiekę z ramienia Konferencji Episkopatu Polski nad Uczelnią sprawował biskup wrocławski Antoni Pawłowski. Władze Akademii od początku istnienia zabiegały o uregulowanie jej statusu kanonicznego. Brak tego statusu poważnie ograniczał jej działanie. Kształcili się tutaj jedynie klerycy warszawskiego Seminarium Duchownego, którzy zresztą w 1957 r. zostali wycofani z studiów na Uczelni. W tym samym roku odeszli również profesorowie z Krakowa. W sytuacji braku kadry samodzielnych pracowników naukowych, część biskupów odwołała księży ze studiów specjalistycznych, zaś klerycy warszawscy zostali wycofali z kursu teologii ogólnej<sup>13</sup>. Drugi rektor Akademii Teologii Katolickiej, ks. prof. Wincenty Kwiatkowski podjął próby uzyskania kanoniczności Uczelni. W tym celu nawiązał kontakty z arcybiskupem warszawskim kard. Stefanem Wyszyńskim, które zaowocowały nadaniem przez Kongregację Seminariorów i Uniwersytetów Katolickich w kwietniu 1958 r. Prymasowi Polski władzy nad ATK w zakresie nauk teologicznych. Ponadto, w tym samym czasie wydano ustawę, która nakazywała sporządzenie recenzji innej szkoły wyższej przy przewodach doktorskich, habilitacyjnych i profesurach. Akademia w ten sposób stała się niezbędnym partnerem dla Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego w zakresie dyscyplin teologicznych. W wyniku uregulowania statusu kanonicznego, do Warszawy powrócili księża profesorowie z Krakowa, m.in. Hieronim Wyczawski, Marian Michalski, Kazimierz Kłósak, Ignac-

---

<sup>12</sup> S. Urbański, *185 rocznica Wydziału Teologicznego...*, dz. cyt., s. 35-37

<sup>13</sup> R. Bartnicki, *Historia i stan obecny Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie*, „*Studia Theologica Varsaviensia*” 46(2008) nr 2, s. 25-26.



cy Różycki, Stanisław Grzybek. Na nowo zaczęli napływać studenci, przeważnie duchowni z różnych diecezji oraz zgromadzeń zakonnych<sup>14</sup>.

W 1965 r. kardynał Wyszyński po raz pierwszy osobiście przybył na inaugurację roku akademickiego. Było to wydarzenie symboliczne dla uczelni. We wrześniu 1974 r., na mocy upoważnienia Kongregacji Nauki Katolickiej, Prymas Polski wydał dekret nadający walor kanoniczny wszystkim stopniom zdobytym na Akademii Teologii Katolickiej<sup>15</sup>. Jako Wielki Kanclerz podjął energiczne kroki mające na celu pogłębienie studiów teologicznych. W okresie wrogiej postawy władz komunistycznych bronił autonomii badań naukowych. Jasno i jednoznacznie dostrzegał istotną rolę służby Wydziału Teologicznego wobec Kościoła katolickiego w Polsce poprzez kształcenie kadr intelektualnych. Akademia według Prymasa miała stanowić prężny ośrodek badań teologicznych, filozoficznych oraz pokrewnych dziedzin nauki. Kardynał Wyszyński pragnął, aby Uczelnia szeroko oddziaływała na środowiska teologiczne z całym kraju.

Spore ożywienie działalności Akademii Teologii Katolickiej nastąpiło w latach '60, szczególnie w dobie Soboru Watykańskiego II. Nieustannie poszerzano zakres specjalizacji studiów. Powstały m.in. nowe specjalizacje: apologetyczna, biblijna, moralna, historyczna i teologii ogólnej. Szczególnie widoczne było ożywione zaangażowanie pracowników naukowo-dydaktycznych w dobie Soboru. Dzięki różnorodnym inicjatywom: formacji duchowieństwa, konferencjom naukowym oraz licznym publikacjom środowiska teologiczne w Polsce trwały w nurcie nauczania Kościoła i dokonywały jego analizy. W duchu soborowym od 1967 do 1989 r. kilkuset księży corocznie brało udział w kursach homiletyczno-katechetyczno-liturgicznych. Dzięki tej inicjatywie tysiące księży, sióstr zakonnych oraz osób świeckich miało okazję do zapoznania się z najnowszymi nurtami w teologii. Konferencje i sympozja naukowe dotyczyły aktualnych wydarzeń Kościoła katolickiego, ważnych rocznic, postaci historycznych. Z ważnych konferencji związanych z odnową posoborową warto wymienić sesję naukową z okazji 10. rocznicy wydania encykliki *Pacem in terris* Jana XXIII (1973), *Studyjne Dni*

---

<sup>14</sup> J. Mandziuk, *Dzieje Akademii Teologicznej...*, dz. cyt., s. 19-22.

<sup>15</sup> R. Bartnicki, *Historia i stan obecny Wydziału Teologicznego...*, dz. cyt., s. 23.

*Soborowej Odnowy Doktrynalnej* (1975), konferencję interdyscyplinarną *Pluralizm kulturowy w służbie Kościoła i ludzkości* (1977), symposium *Miejsce teologa świeckiego w życiu codziennym Kościoła* (1978). Zapraszano na nie prelegentów także spoza Uczelni, z Polski i zagranicy. Materiały pokonferencyjne wydawano w specjalnych publikacjach, umożliwiających dalsze pogłębienie prezentowanych zagadnień. Ważną rolę odegrały odbywające się do dzisiaj otwarte wykłady w warszawskich kościołach. Profesorowie Akademii Teologii Katolickiej, później Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego, studenci, dziennikarze podejmowali tematykę teologiczną oraz ukazywali drogi pogłębienia świadomości religijnej. Dzięki tym wydarzeniom duże rzesze ludzi mogły mieć możliwość kontaktu ze środowiskiem akademickim<sup>16</sup>.

Duże znaczenie dla popularyzacji teologii odgrywała działalność wydawnicza. Publikacje naukowe autorstwa pracowników Wydziału Teologicznego stanowiły istotne wydarzenie w rozwoju polskiej myśli teologicznej. Szczególnie ważny był wkład w postaci wydawania podręczników i skryptów dla studentów teologii, szeroko wykorzystywanych szczególnie w seminariach duchownych. Podręczniki ks. prof. Stanisława Olejnika, ks. prof. Mariana Banaszaka i innych są typową klasyką w tej dziedzinie. Serie wydawnicze np. *Pisma Starochrześcijańskich Pisarzy*, *Polskie Teksty Ascetyczne*, *Studia z historii Kościoła w Polsce*, *Studia z historii kaznodziejstwa*, czy też książki z dziedziny nauk teologicznych, a ostatnio także z kulturoznawstwa i medioznawstwa stanowią cenny wkład w naukę polską. Począwszy od 1963 r. Wydział Teologiczny wydaje „*Studia Theologica Varsaviensia*”. Celem półrocznika jest publikowanie wyników najnowszych badań i studiów teologicznych. Wydawane drukiem rozprawy z dziedziny teologii są na wysokim poziomie naukowym, z wykluczeniem publicystyki i popularyzacji. Na jego łamach publikują profesorowie Wydziału Teologicznego oraz naukowcy z innych środowisk. Dużo uwagi poświęca się bieżącym zagadnieniom teologicznym, w tym historii Kościoła. Szczególnie widoczne było zaangażowanie autorów czasopisma w badaniu istotnych zagadnień doby Soboru Watykańskiego II<sup>17</sup>. Dzięki naukowym publika-

---

<sup>16</sup> J. Mandziuk, *Dzieje Akademii Teologicznej...*, dz. cyt., s. 35-37.

<sup>17</sup> <http://www.teologia.uksw.edu.pl/node/28> dostęp z 9.07.2013.

cyjnym środowiska teologiczne mogły trwać w nurcie nauczania Kościoła i dokonywać analizy soborowego nauczania. Innym ważnym periodykiem wydawanym przez Wydział Teologiczny jest kwartalnik naukowy „Collectanea Theologica”. Założony w 1920 r. pod tytułem „Przegląd Teologiczny”, od 1955 r. był redagowany przez profesorów Akademii Teologii Katolickiej. Kwartalnik publikuje autorów tekstów zarówno w polskim, jak i zagranicznych autorów. Oprócz artykułów zamieszcza biuletyny przedstawiające stan badań poszczególnych specjalności teologicznych oraz sprawozdania i recenzje. „Collectanea Theologica” jest periodykiem naukowym o renomie międzynarodowej<sup>18</sup>. Kolejne czasopismo naukowe – „Warszawskie Studia Pastoralne” – jest wydziałowym kwartalnikiem o charakterze interdyscyplinarnym. Koncentruje się głównie na poszukiwaniu teologicznej interpretacji wyzwań współczesnego świata. Artykuły odzwierciedlają stan badań naukowych teologów pastoralistów, poświęconych analizie relacji Kościoła i świata<sup>19</sup>.

Począwszy od lat '70 nastąpił dynamiczny rozwój Wydziału Teologicznego Akademii Teologii Katolickiej. Coraz bardziej wzrastała liczba księży i osób zakonnych oraz studentów świeckich<sup>20</sup>. Ożywiła się współpraca Akademii z innymi polskimi instytucjami: Papieskimi Wydziałami Teologicznymi oraz wyższymi seminariami duchownymi. Oprócz studiów stacjonarnych na Teologii Ogólnej wprowadzono studia zaoczne dla księży i osób konsekrowanych. Celem upowszechnienia wiedzy i możliwości studiowania poza Warszawą, za zgodą Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego, od 1973 r. Akademia utworzyła Punkty Konsultacyjne Studiów Zaocznych w Gorzowie Wielkopolskim, Katowicach, Płocku, Szczecinie, Suwałkach, Łodzi, Gdyni, Tczewie. Punkt Konsultacyjny w Ołtarzewie z czasem został przekształcony w Instytut Teologii Apostolstwa<sup>21</sup>. Dzięki temu księża pracujący duszpastersko, którzy w okresie nauki seminaryjnej nie uzyskali dyplomu magisterskiego, siostry zakonne i świeccy mogli studiować zaocznie i zdobyć wyższe wykształcenie z teologii w dziedzinie biblistyki, kate-

---

<sup>18</sup> H. Bogacki, *Collectanea Theologica*, w: *Encyklopedia Katolicka*, T. 3, Lublin 1979, kol. 540.

<sup>19</sup> <http://www.warszawskistudiapastoralne.pl/news.php> dostęp z 9.07.2013.

<sup>20</sup> J. Mandziuk, *Dzieje Akademii Teologicznej*, dz. cyt., s. 39.

<sup>21</sup> R. Bartnicki, *Historia i stan obecny Wydziału Teologicznego...*, dz. cyt., s. 28-29.

chetyki, homiletyki i liturgiki. Zajęcia były prowadzone przez pracowników naukowych dojeżdżających z Warszawy oraz z innych miejsc.

Po 1989 r. na uczelniach państwowych w Polsce powstało szereg nowych wydziałów teologicznych. Wydział Teologiczny Akademii nie tylko udzielił wsparcia personalnego nowym jednostkom uniwersyteckim, lecz także czynnie zaangażował się w kształcenie nowych pracowników naukowych umożliwiając im odbycie studiów specjalistycznych oraz przeprowadzając przewody profesorskie i habilitacyjne. Dzięki bliskiej współpracy z polskimi i zagranicznymi uniwersytetami rozwinęła się ścisła współpraca na płaszczyźnie badawczej. Pod koniec lat '80 Wydział Teologiczny miał poważne osiągnięcia badawcze i dydaktyczne. Coraz aktywniej angażował się w służbę Kościołowi katolickiemu w Polsce. Mógł się szczycić liczną kadrą pracowników naukowo-badawczych, którzy wiele nowego wnieśli w rozwój teologii. Zdecydowanie polepszyły się warunki lokalowe.

Nowym wyzwaniem dla Uczelni stał się powrót katechezy do szkół państwowych w 1991 r. Po usunięciu religii ze szkół państwowych w 1962 r. katechizacja odbywała się w salkach przy parafiach. Na Akademii Teologii Katolickiej, zaraz po jej utworzeniu, powstała Katedra Katechetyki. Odbywały się kursy katechetyczne, przygotowujące merytorycznie i pedagogicznie kadrę nauczającą. Z czasem poważną rolę odegrały Punkty Konsultacyjne, później przemianowane na Ośrodki Naukowo-Badawcze. Przygotowały one pierwsze kadry osób świeckich kompetentnych do nauki katechezy w szkołach. Stworzyła się sprzyjająca sytuacja uzyskania dyplomu magistra teologii, koniecznego do pełnienia tej funkcji. Dzięki temu, od momentu powrotu religii do szkół nie powstała próżnia, lecz wspólnie z osobami duchownymi misję katechizowania podjęli także ludzie świeccy.

Cennym obszarem służby Akademii Teologii Katolickiej, a następnie Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego Kościołowi w Polsce jest współpraca z Wyższymi Seminariami Duchownymi. Do lat '90 poważnym problemem seminariów duchownych była trudność w uzyskaniu dyplomu magistra przez alumnów. Jedynie część kleryków zdobyć magisterium z teologii na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim. Poważnym ułatwieniem ze strony Akademii Teologii Katolickiej było umożliwienie wpisania alumnów agregowanych seminariów na listę studen-

tów Uczelni. Począwszy od 1993 r. ks. rektor Jan Łach wyraził zgodę na wpisanie na listę studentów Wydziału Teologii kleryków Wyższego Seminarium Duchownego w Elblągu, Łomży, Łodzi, Gdańska, Białegostoku, salezjanów w Łądzie, Toruniu, salezjanów w Łodzi. Alumni otrzymali indeksy Wydziału Teologicznego oraz możliwość uzyskania stypendiów. Egzaminy magisterskie odbywały się w Warszawie. Sytuacja ta spowodowała znaczne ułatwienie w możliwości zdobycia tytułu naukowego dla kleryków, którzy w niedalekiej przyszłości mieli podjąć nauczanie religii w szkołach państwowych<sup>22</sup>.

### III. WYDZIAŁ TEOLOGICZNY UNIWERSYTETU KARDYNAŁA STEFANA WYSZYŃSKIEGO

Diametralna zmiana statusu Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie nastąpiła pod koniec lat '90, kiedy w Polsce doszło do przemian społeczno-politycznych. Państwa dawnego bloku wschodniego odzyskały niepodległość i możliwość samostanowienia. Akademia Teologii Katolickiej mocą dekretu Kongregacji Wychowania Katolickiego z 29 czerwca 1989 r. uzyskała pełny status kanoniczny. 1 października 1999 r. z dotychczasowej Akademii Teologii Katolickiej utworzono Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego. Kongregacja Wychowania Katolickiego wydała zezwolenie na włączenie do Uniwersytetu wydziałów: Teologicznego, Prawa Kanonicznego i Filozofii Chrześcijańskiej. Uniwersytet stał się uczelnią państwową, kształcąca w zakresie nauk humanistycznych, społecznych i teologicznych. Jednocześnie działa pod nadzorem władz Kościoła Katolickiego w określonym przez prawo zakresie<sup>23</sup>.

Decyzją Senatu utworzono Zamiejscowy Wydział Teologiczny w Radomiu. Inicjatywa była o tyle znacząca, ponieważ stworzono dla młodzieży z regionu zagrożonego w poważnym stopniu bezrobociem szansę zdobycia wykształcenia i możliwość znalezienia pracy. Z powodu nieudzielenia erekcji kanonicznej przez Kongregację Wychowania Ka-

<sup>22</sup> Tamże, s. 31.

<sup>23</sup> *Ustawa z dn. 3 września 1999 r. o utworzeniu Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie*, Dziennik Ustaw 1999, nr 79, poz. 884.

tolickiego Wydziałowi w Radomiu, jednostka została przemianowana na Instytut Teologiczny pozostający w ramach struktur warszawskiego Wydziału Teologicznego. Ponadto, po utworzeniu wydziałów teologicznych na kilku uniwersytetach państwowych zostały zniesione Punkty Konsultacyjne.

Zmiany zaistniałe w 1989 r. spowodowały powstanie nowych niezależnych mediów, które potrzebowały odpowiednio wykształconych pracowników. Na gruncie Kościoła katolickiego w Polsce powstały m.in. kierunki dziennikarskie na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim oraz na Papieskiej Akademii Teologicznej Jana Pawła II. Utworzono Katolicką Agencję Radiową, Katolicką Agencję Telewizyjną, zaczęto produkować katolickie programy i audycje, rodziły się media internetowe z portalami o charakterze społeczno-religijnym. W tym kontekście także Wydział Teologiczny Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego podjął próbę wykształcenia i wychowania przyszłych dziennikarzy w duchu wartości chrześcijańskich służąc w ten sposób Kościołowi w Polsce i Ojczyźnie<sup>24</sup>. W 2002 r. Senat wyraził zgodę na utworzenie na Wydziale Teologicznym Instytutu Edukacji Medialnej i Dziennikarstwa. Powstanie Instytutu było odpowiedzią na potrzebę wykształcenia pracowników mass-mediów w duchu katolickim. W 2009 r. na Wydziale Teologicznym utworzono kolejny kierunek studiów – Dziennikarstwo i Komunikacja Społeczna. 1 września 2010 r. z Wydziału Teologicznego wydzielił się nowy Wydział Studiów nad Rodziną. Od 1975 r. istniał on pod nazwą Instytut Studiów nad Rodziną. Prowadzi on działalność badawczą i dydaktyczną w zakresie problematyki rodzinnej. Obecnie (2013) na Wydziale Teologicznym istnieje 5 instytutów: Nauk Biblijnych, Teologii Systematycznej, Teologii Praktycznej, Edukacji Medialnej i Dziennikarstwa oraz Dialogu Kultury i Religii. Ponadto istnieją 4 jednostki wydziałowe: Centrum Teologii Apostolstwa „Pallottinum” w Ołtarzewie, Centrum Studiów Mariologicznych „Kolbianum” w Niepokalanowie, Zakład Dialogu Katolicko-Judaistycznego oraz Zakład Duchowości Europejskiej.

---

<sup>24</sup> J. Mandziuk, *Dzieje Akademii Teologicznej...*, dz. cyt., s. 73-75.

## ZAKOŃCZENIE

Wydział Teologiczny Akademii Teologii Katolickiej, a następnie Uniwersytetu Kardynała Wyszyńskiego, od prawie 60 lat służy Kościołowi katolickiemu w Polsce. Uczelnia ta – państwowa i katolicka służy Kościołowi na wielu płaszczyznach. Poprzez badania i rozwój nauk teologicznych daje swój wkład na obszarze nauki i kultury. Dzięki niej tysiące osób duchownych i świeckich zdobyło wyższe wykształcenie. Niewątpliwie poziom edukacji zapewnia odpowiednio przygotowana kadra naukowa, nad którą czuwają poszczególni rektorzy. Uczelnia przez ponad pół wieku wykształciła przyszłe kadry naukowe profesorów i teologów. Z roku na rok coraz szersza jest oferta edukacyjna. Cztery Instytuty Wydziału Teologicznego oferują szerokie możliwości studiowania różnorodnych dziedzin teologicznych: bibliistyki, teologii dogmatycznej, mariologii, ekumenizmu, teologii życia wewnętrznego, teologii liturgii, katechetyki, teologii pastoralnej, homiletyki, teologii środków społecznego przekazu, chrystologii, misjologii oraz religiologii i innych. Dzięki profesjonalnej kadry naukowo-dydaktycznej słuchacze studiów dziennych oraz niestacjonarnych mają szansę zdobywania tytułów i stopni naukowych w szerokim zakresie. Coraz częściej na Wydziale Teologicznym studiują studenci zagraniczni, szczególnie pochodzący z dawnego Związku Radzieckiego. Daje to wielką szansę na kształcenie obcokrajowców w klimacie wartości chrześcijańskich oraz pozwala studentom na poznawanie ludzi pochodzących z innych kultur i narodów. Inną formą ubogacającą studiowanie jest możliwość studiowania za granicą w ramach programu *Erasmus*.

Wydział Teologiczny Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego pełni swą służbę Kościołowi i Polsce poprzez prowadzenie badań naukowych na wysokim poziomie naukowym, w dialogu między wiarą a rozumem. Jego celem jest kształcenie i formacja inteligencji: teologów, przyszłych wykładowców w seminariach duchownych i na uniwersytetach w duchu nauczania Kościoła katolickiego oraz Patrona – Prymasa Tysiąclecia. Jego troską jest kultywowanie i tworzenie kultury narodowej w wierności wobec dziedzictwa duchowego naszej Ojczyzny. Zadaniem Uniwersytetu jest uprawianie nauki, prowadzenie badań naukowych i upowszechnianie ich wyników w ramach różnych

specjalności. Wielu młodych ludzi wybiera tę właśnie Uczelnię, ponieważ oczekuje od kadry profesorskiej nie tylko gruntownej wiedzy, lecz także świadectwa wiary i życia, które współtworzy specyficzny klimat wzajemnego zaufania i współpracy. Każdego roku mury Uniwersytetu opuszcza duża liczba młodych ludzi, wyspecjalizowanych w różnych dziedzinach nauki. Absolwenci pełnią ważne funkcje nie tylko w służbie Kościoła, ale i w życiu cywilnym. Nierzadko znajdują swoje miejsce w trudnej rzeczywistości bezrobocia. Wychować i wykształcić dobrego i mądrego człowieka – to największa satysfakcja dla kadry Uniwersytetu, to wielkie zadanie, a zarazem zobowiązanie.

### **Service of the Faculty of Theology to the Catholic Church in Poland Summary**

For almost two centuries the Faculty of Theology in Warsaw has been actively serving the Catholic Church in Poland. In its beginning, as a unit of the Royal Faculty of Theology (from 1816), next separated and functioning under the name of Main Seminary (from 1823) and later as the Clerical Academy of Warsaw (from 1837). As part of the repressions after the uprising, the Academy was moved to St. Petersburg in 1867. By establishing the Faculty of Theology, the invader authorities wanted to take control of the higher education of the clergy, make it subordinate to the state and (in the later period) make it the object of russification. This aim was not fully realized. Most of the educated clergy had a patriotic spirit and were loyal sons of the Catholic Church. After the regaining of independence in 1918, the Faculty of Theology was part of the University of Warsaw until 1953. A sudden change took place in 1954. The communist authorities, in the period of strong Stalinism, decided to close the theological faculties of the University of Warsaw and the Jagiellonian University and created the Academy of Catholic Theology in Warsaw. The Academy had three faculties: Theology, Canon Law and Christian Philosophy. Probably, as in the period of the partitions, the intention was to exercise complete control and surveillance of the education of the Polish clergy. In this context, the Polish bishops began to withdraw priest and seminary students from the Academy. Only when relations between Senate Academy and the Primate of Poland, Cardinal Stefan Wyszyński, were begun, the recognition of the theological faculties as canonical was possible and the crisis ended. Since then, the Academy trained more and more priests and religious for the needs of the Catholic Church in Poland. Educated theologians took up functions in the structures of the Church. The opening of Consultation Sites in other towns significantly facilitated access to the acquirement of academic degrees and titles.

An important event was the establishment in 1999 of the Cardinal Stefan Wyszyński University on the basis of the Academy. The number of faculties was increased. The Faculty of Theology increased the number of institutes, increased the number of specializa-



tions, integrated into its structures several seminaries. Since that time the number of students, especially from lay people, has increased. Publications – research achievements of the professors of the Faculty of Theology of the University – are highly noted in Poland and abroad. Their service to the Church and to Poland is a valuable contribution to the development of science and culture.

*Translated by rev. Jan Krupka*